

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 (HE 154/2022 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 27.10.2022.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Jyri Inha, valtiovarainministeriö
- maatalousneuvos Esa Hiiva, maa- ja metsätalousministeriö
- laskentapäällikkö Juha Karjalainen, maa- ja metsätalousministeriö
- erityisasiantuntija Marjatta Koskinen, maa- ja metsätalousministeriö
- luonnonvaraneuvos Heikki Piiparinen, maa- ja metsätalousministeriö
- metsäneuvos Niina Rissanen, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Jukka Virolainen, maa- ja metsätalousministeriö
- erikoistutkija Csaba Jansik, Luonnonvarakeskus
- tutkimusprofessori Jyrki Niemi, Luonnonvarakeskus
- talousjohtaja Jutta Petäjä, Luonnonvarakeskus
- tutkimusprofessori Jussi Uusivuori, Luonnonvarakeskus
- luontopalvelujohtaja Henrik Jansson, Metsähallitus
- tietohallintojohtaja Juha Antila, Ruokavirasto
- controller Margit Ranta, Ruokavirasto
- johtaja Ari Eini, Suomen metsäkeskus
- tutkimusjohtaja Juha Lappalainen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- toiminnanjohtaja Jonas Laxåback, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Koneyrittäjät ry
- Paliskuntain yhdistys
- ProAgria Keskusten Liitto ry
- Suomen 4H-liitto
- Suomen Ammattikalastajaliitto SAKL ry

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

- Suomen Kylät ry
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry
- Suomen vesihuolto-osuuskunnat ry
- Suomen Vesilaitosyhdistys ry
- Maanmittauslaitos

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Metsäteollisuus ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan rahoituskaudelle 2023—2027 laaditun suunnitelman, jäljempänä CAP-suunnitelma, toimeenpano käynnistyy vuoden 2023 alussa. CAP-suunnitelma koostuu EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) suorista tuista ja sektorikohtaisista toimista sekä Manner-Suomen ja Ahvenanmaan maakunnan maaseudun kehittämistoimenpiteistä. Sen päätavoitteita ovat aktiivisen ruuantuotannon turvaaminen, maatalouden ilmasto- ja ympäristöviisaus sekä uusiutuvan maaseudun elinvoimaisuuden vahvistaminen. CAP-suunnitelman toimeenpanoon vuonna 2023 kohdennetaan määrärahaa maaseudun kehittämiseen 443,5 milj. euroa ja maa- ja elintarviketalouteen 1,79 mrd. euroa. Lisäksi talousarvioesitykseen sisältyvät maaseuturahastosta rahoitettujen elpymistoimien, vuosien 2021—2022 siirtymäkauden sekä aikaisempien ohjelmakausien sitoumusten maksatuksiin tarvittavat määrärahat, yhteensä lähes 143 miljoonaa euroa. Huoneistotietojärjestelmän toisen vaiheen toteutusta jatketaan osana Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa ja tätä tarkoitusta varten osoitetaan kahden miljoonan euron määrärahaosuus Maanmittauslaitoksen toimintamomentille.

Valiokunta nostaa vuoden 2023 talousarvioesityksestä yleisesti esiin myös itäisen Suomen elinvoiman parantamiseksi esitettävät toimet. Osana näitä toimia Metsähallituksen kahden retkeilyalueen matkailupalvelujen kehittämiseen suunnataan 1,6 miljoonaa euroa ja kalastusmatkailun edistämiseen 0,4 miljoonaa euroa. Lisäksi Itä-Suomen elinvoiman vahvistamiseksi esitetään myös Karjalan radan parantamishankkeeseen 31,1 miljoonaa euroa. Valiokunta pitää näitä Itä-Suomen elinvoiman parantamiseksi suunniteltuja toimia kaikkiaan erittäin kannatettavina ja katsoo Karjalan radan parannushankkeen palvelevan keskeisesti myös puutavaran kuljetuslogistiikan kilpailukyvyä parantamista. Puutavaran kuljetusten turvaamiseksi valiokunta pitää tärkeänä myös Suomen Metsäkeskuksen koordinoimaa Tiesit-hanketta, joka on kokonaisuudessaan useampivuotinen yli 5 miljoonan euron hanke. Hankkeen avulla kartoitetaan yksityisteiden tiesien ja siltojen kunto maassamme.

Maatalous

Maatalouden kannattavuustilanne on ollut vaikea jo pitkään. Venäjän sotatoimista Ukrainassa seurannut energian, polttoaineen ja lannoitteiden hintojen nousu ja osin saatavuusvaikeudet sekä yleinen inflaatiokehitys ovat vieneet kotimaisen ruuantuotannon negatiiviseen kierteeseen, jonka

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

pysäyttämiseen tarvitaan lisää keinoja. *Valiokunta korostaa edelleen, että kotimaisen ruoantuotannon jatkuminen ja elintarvikehuoltovarmuus on turvattava kaikissa olosuhteissa.* Euroopan unionin ja kansallisten ilmastotavoitteiden toteuttamisessa tulee varmistaa maatalouden kyky tuottaa ruokaa myös tulevaisuudessa ja suunnata toimet siten, että ne edistävät maatalousmaan tuottokykyä ja yritysten toiminnan kannattavuutta (MmVL 14/2022 vp — VNS 2/2022 vp). Maataloustukien tulee kannustaa aktiivisen ruoantuotannon ohella ilmastotoimiin. Tuottajan mahdollisuus jatkaa kotimaisen ruoan tuottamista ja saada elantonsa tästä työstä tulee turvata myös maatalouden tuotantomenetelmien mukauttamisessa. Näin tulevaisuutta päästään rakentamaan sellaisen maataloustuotannon varaan, jolla on taloudelliset edellytykset kehittää toimintaansa ja investoida ilmasto- ja ympäristötavoitteiden toteuttamiseen. Valiokunta on käsitellyt maatalouden kannattavuutta, erityisesti tuotantopanosten hintojen nousua ja elintarvikemarkkinoiden toimimattomuutta, aikaisemmissa lausunnoissaan (MmVL 22/2021 vp — HE 146/2022 vp ja MmVL 23/2020 vp — HE 146/2020 vp). Lisäksi maa- ja metsätalousvaliokunta on käsitellyt maatalouden kannattavuuskriisiä omana asianaan (O 11/2022 vp).

Maaliskuussa 2022 hallitus valmisteli nopeasti lisätukipaketin maatalouden akuutin kustannuskriisin helpottamiseksi ja huoltovarmuuden turvaamiseksi. Tämä niin sanottu huoltovarmuuspaketti sisältää nopeavaikutteisia toimia tilojen maksuvalmiuden tukemiseksi, energiaomavaraisuuden kasvattamiseksi sekä fossiilisesta energiasta ja lannoitteista luopumiseksi. Huoltovarmuuspaketista maksetaan vuonna 2022 arviolta noin 207 miljoonaa euroa maataloilille ja 6 miljoonaa euroa poro- ja kalataloudelle. Paketin koko on yhteensä noin 330 miljoonaa euroa, joten tuleville vuosille 2023–2026 jää vielä noin 117 miljoonaa käytettäväksi. Jäljellä oleva rahoitus tulee kohdentaa aktiivisen ruoantuotannon tukemiseen akuutin tilanteen vaatimalla tavalla. Huoltovarmuuspaketin laatimisen jälkeen tilanne kiristyy entisestään. Korkeat kustannukset ja kallistuneiden elintarvikkeiden mahdollisesti aleneva kysyntä voivat ajaa myös perinteisesti kannattavampia tuotantosuuntia ahdinkoon. Puutarhatiloista merkittävä osa keskeyttää tuotantonsa korkeiden sähköhintojen takia. *Valiokunta katsoo, ettei talousarvioesitys huomioi riittävästi käsillä olevaa energiakriisiä, joka talven myötä heikentää merkittävästi erityisesti kotieläintalouden ja kasvihuonetuotannon toimintaedellytyksiä. Tulevan talven aikana näkymiä varjostavat paitsi sähkön hinnannousu, myös mahdolliset sähkön saatavuusongelmat. Esityksestä puuttuvat kokonaan tarvittavat maataloudelle suunnatut energian hintaan liittyvät kriisitoimenpiteet. Tarvitaan nopeavaikutteisia toimia, jotka helpottavat maatalousyrittäjien taloudellista tilannetta välittömästi ja jotka eivät valu tuottajilta tuotantopanosten kauppaan.* Lisäksi on tärkeä tukea viljelijöitä energiaa säästävien toimien toteuttamisessa. Esimerkkinä tällaisesta voidaan mainita maatalouskiinteistöjen kiinteistöverovapaus, joka valiokunnan mielestä tulee vakiinnuttaa pysyväksi käytännöksi.

Tuottajahinnat ovat nousseet jonkin verran. Kuitenkin hintojen nousu on tapahtunut viiveellä suhteessa tuotantopanosten hintojen nousuun, eivätkä korotukset ole olleet riittäviä kustannusten nousuun nähden. Valiokunta korostaa, että niin valtion kuin elintarvikemarkkinatoimijoiden on osallistuttava yhteiseen ponnistukseen kotimaisen ruoantuotannon ja elintarvikehuoltovarmuuden turvaamiseksi. Valtion osalta tämä merkitsee vähintään sitä, että vuoden 2023 alusta alkavan uuden CAP-suunnitelman toimeenpanon tulee alkaa viivytyksettä ja tuet on saatava maksuun nopeasti ja oikea-aikaisesti. *Tuet on saatava täysimääräisesti viljelijän käyttöön, joten sääntelytaakan purkamista tulee jatkaa.* Tulevan kauden EU:n eläinpalkkioiden maksatusten osalta valiokunta on käsitellyt aihetta lausunnossaan (MmVL 4/2022 vp — E 1/2022 vp). Voimassa olevan

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

lainsäädännön mukaisen eläinpalkkiojärjestelmän toimeenpanossa ilmenneitä ongelmia ja niiden vaikutuksia valiokunta on käsitellyt omana asiana (O 38/2022). Valiokunta toteaa, että tänä vuonna EU:n eläinpalkkioiden maksatukseen löydettiin ratkaisu, joka lievittää tilannetta jonkin verran.

Elintarvikemarkkinoiden toimivuutta tulee korjata. Valiokunta pitää tärkeänä elintarvikevaltuutetun ehdotusta elintarviketalouden kustannusindeksien laatimisesta. Kuten elintarvikevaltuutetun toimisto toteaa, kustannusindeksejä tarvitaan useita kuvaamaan eri tuotantosuuntien tilannetta ja elintarviketeollisuuden erilaisia kustannusrakenteita. Valiokunta vetoaa elintarvikemarkkinatoimijoihin, jotta nämä ryhtyvät välittömästi toimiin indeksien laatimiseksi. Kustannusindeksejä tulee soveltaa myös julkisissa hankinnoissa. Samalla valiokunta pitää välttämättömänä, että nykytilannetta seurataan edelleen ja tuottajahintoihin tehdään oikea-aikaisia korotuksia kustannuskehitykseen vastaamiseksi. Se on ainoa vastuullinen tapa varmistaa kotimaisen, laadukkaan raaka-aineen ja tuotteen saatavuus myös tulevaisuudessa. Julkisen sektorin toimet eivät tule yksin olemaan riittäviä maatalouden jatkuvuuden turvaamiseksi. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota valtion velvollisuuteen parantaa viljelijöiden neuvotteluasemaa ja suojaa elintarvikeketjussa tarvittaessa lainsäädäntötoimin. Näitä toimenpiteitä tarvitaan edelleen.

Maatalousyrittäjät ovat maksuvalmiuskriisissä, vaikka tilastoissa maatalouden velkojen suhde liikevaihtoon ei ole viime vuosina maataloilla keskimäärin kasvanut. Taloudellisen tilanteen ongelmat liittyvät usein yrityksen vakavaraisuuteen, tehtyihin investointeihin, omavaraisuuteen rehutuoannossa tai sähkösopimusten hintoihin. Tiloja keskeyttää tai lopettaa tuotantotoimintansa, koska ne eivät halua velkaantua enempää. Tilanteen helpottamiseen tarvitaan luotonantajien panostusta ja joustavuutta. Voimakkaasti investoineet tilat ovat kuitenkin velkaantuneet, ja niiden osalta on myös luotonantajan etu, että maatilan toimintaedellytykset turvataan vaikeina aikoina.

Maatalouden kannattavuusnäkyvät vaihtelevat eri tuotantosuunnilla. Suomessa vuoden 2022 kokonaisviljasatoarvio on kymmenen vuoden keskiarvoa (3,47 milj. tonnia) hieman korkeampi, mikä lievittää kotimaan markkinoiden niukkaa saatavuutta ja tuo pienen helpotuksen viljaa käyttäville toimialoille. Luonnonvarakeskuksen laatiman kannattavuusennusteen mukaan kasvinviljelytilojen kannattavuus paranee vuonna 2022, kotieläintilojen kannattavuus sen sijaan heikenee viimevuotisesta. Kaiken kaikkiaan kannattavuuden ennustaminen on muuttumassa entistä epävarmemmaksi nopeasti muuttuvien hintojen ja toimintaympäristön tekijöiden johdosta. Syyskuussa 2022 tehdyn satoarvion mukaan vuoden 2022 viljasato ylittäisi 3,55 miljoonaa tonniin, mikä olisi 37 prosenttia viime vuoden satoa korkeampi. Vehnän sato on jäämässä pitkäaikaiseen keskiarvoon. Kauran sato on lähes viidenneksen kymmenen vuoden keskiarvoa suurempi, kun taas ohran ja rukiin sato ovat keskimääräistä pienempiä. Öljy- ja valkuaiskasvien tuotannossa odotetaan positiivista kehitystä, sillä rypsin ja rapsin sato on kasvamassa edellisvuoteen nähden 37 prosentilla ja herneen sato peräti 111 prosentilla. Tämä ei kuitenkaan riitä korjaamaan valkuaisrehun omavaraisuusastetta, joka on edelleen vain 20 prosenttia. Valkuaiskasvien viljelyä lisäämällä voidaan pienentää tuontirehuihin liittyviä riskejä sekä lisätä elintarvikkeiden ja rehujen kotimaisuusastetta. Valiokunta pitää välttämättömänä panostuksia tukitoimiin, joilla parannetaan kotimaisen valkuaisen saatavuutta ja hyödynnettävyyttä sekä pitkän aikavälin valkuaisomavaraisuutta. Myös innovatiivisia kasvipohjaisia elintarvikkeita koskevaa tutkimus- ja kehitystyötä tarvitaan, kun Suomi pyrkii kohti valkuaisomavaraisuutta, rakentaa kilpailukykyään kansainvälisillä elintarvikemarkkinoilla ja tarjoaa kotimaisia vaihtoehtoja kuluttajalle.

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

Suomen tulee edelleen panostaa omavaraisuuteen kriittisten tuotannontekijöiden kohdalla. Elintarvikehuollon asemaa sisäisen turvallisuuden takaamisessa ei pidä unohtaa, vaan koko yhteiskunnan on osallistuttava turvaamaan elintarviketuotantoa. Tämä merkitsee muun ohella resurssi- viisasta ja pitkäjänteistä työtä kotimaisen energia- ja lannoitetuotannon eteen. Tällä hetkellä kotieläintalouden sivutuotteena syntyvä lanta jää täysimääräisesti hyödyntämättä niillä alueilla, joilla tuotanto painottuu kasvinviljelyyn. Tämä lisää riippuvuutta ostolannoitteista. Tarvittaessa on oltava valmius luopua vaatimuksista, jotka hidastavat kotimaisen bioenergian ja kiertolannoitteiden hyödyntämistä. Varautuminen ja siihen liittyvät mekanismit eivät yksinään ole riittäviä toimia varsinkaan pitkäkestoisissa kriiseissä. Viljelijät kohtaavat ensimmäisenä ilmastonmuutoksen vaikutukset. Tarvitaan kotimaista maatalouteen vaikuttavien biologisten prosessien tutkimusta ja kasvinjalostusta, jolla turvataan kasvinviljelylle tulevaisuuden poikkeuksellisia sääolosuhteita, tuholaisia ja kasvitauteja kestävä lisäysaineisto. Valiokunta pitää välttämättömänä, että elintarvikehuollon vaatimien tuotantopanosten saatavuuteen, alan tutkimukseen ja infrastruktuuriin investoidaan yli toimialarajojen.

Lopuksi valiokunta haluaa jälleen kiinnittää huomiota kotimaisen ruoantuotannon jatkuvuuden kannalta keskeiseen seikkaan. Kysymys on tuottajan jaksamisesta. Maatalousyrittäjät tarvitsevat tukea vaikeuksissaan ja muutoksen keskellä. Valiokunta vaatii, että lomitusjärjestelmän kehittämistä jatketaan ja hyvin suunnattuja, kriiseihin vastaamiseen tarkoitettuja toimia tarjotaan viljelijöille. Tähän liittyen Välitä viljelijästä -projektin jatkaminen tulee turvata, ja sen mukaiset toimintamallit tulee vakinaistaa pysyviksi.

Maaseudun kehittäminen

Tulevan kauden CAP-suunnitelman myötä maaseudun laajakaistarakentaminen kasvaa hieman edelliseen rahoituskautteen verrattuna. Valiokunta toteaa, että tietoliikenneyhteyksillä on maaseudulla suuri merkitys sujuvan arjen, kehittyvän yritystoiminnan ja onnistuneen matkailun näkökulmasta. Valiokunnan saamissa lausunnoissa on tuotu esiin, että valokuituyhteys pienentää sijaintihaittaa ja toimii etäisen paikan vetovoimatekijänä. Laajakaistan rakentamista on edistettävä niillä alueilla, joilla sitä ei markkinaehtoisesti rakenneta. Markkinaehtoisesti tiheään asutuille ja kuljetuilla seuduilla rakentava verkko tulee saattaa myös maaseutujen kylien asukkaiden ja yrittäjien sekä matkailijoiden käyttöön.

Valiokunta pitää tärkeänä Leader-toimintamallin jatkamista uudella rahastokaudella 2023—2027. Leader-toimintamalli luo uusia työpaikkoja maaseutuyrityksiin ja tukee maaseudun kasvuyrityksiä. Yhteisölähtöinen paikallinen kehittäminen sekä kuluttajien ja tuottajien yhteiset kehittämisvälineet ovat tärkeitä työkaluja myös ilmastonmuutospolitiikan tavoitteiden edistämiseksi.

Maaseudun kehittämisen osalta talousarvioesitykseen sisältyy 2 miljoonan euron määräraha kyläkauppatukeen. Tukijärjestelmä on tarkoitettu vakinaistamaan vuodesta 2023 lähtien, kuten valiokunta on toivonut. Kyläkauppatuki on merkittävä, sillä sen avulla kylien asuin-, mökkeily- ja matkailuvetovoimaa voidaan säilyttää. Monipalvelupisteinä kyläkaupat ylläpitävät palveluita maaseutualueilla, eivät pelkästään harvaan asutulla maaseudulla. Ne ovat osa varautumista ja huoltovarmuuden verkostoa kriisitilanteissa.

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

Metsätalous

Venäjän hyökkäyssodan seurauksena myös metsäsektorilla on vuoden 2022 aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Metsäteollisuuden investointiympäristö sisältää hyvin paljon epävarmuuksia, kun inflaation kiihtyminen, korkojen nousu, energiakriisi, taantumun uhka, Ukrainan sodan mahdollinen laajeneminen ja yleinen luottamuksen heikkeneminen vaikuttavat metsäteollisuustuotteiden kysyntään, tuotantoon ja vientiin. Valiokunta toteaa, että viime vuosina myös useat EU:n metsiin liittyvät lainsäädäntöaloitteet ovat lisänneet yleistä epävarmuutta Suomen metsiä koskevassa päätöksenteossa. Luonnonvarakeskuksen metsäsektorin suhdannekatsauksen mukaan vuonna 2022 maailmanmarkkinatilanteen vaikutuksilla kotimaan hakkuumääriin ja kantohintoihin on selkeitä toimialakohtaisia eroja. Sahatavaran vientimäärän odotetaan laskevan kolme prosenttia, kun taas kartongin tuotanto- ja vientimäärien odotetaan nousevan kaksi prosenttia viime vuoteen verrattuna. Puun tuonti on supistunut, samoin teollisuuspuiden hakkuut ovat arviolta kuusi prosenttia viime vuotta pienempiä noin 61,9 miljoonassa kuutiometrissä. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että metsäsektorilla on Suomessa merkittävä kansantaloudellinen vaikutus. Kansantalouden kannalta on tärkeää pyrkiä nostamaan metsäteollisuustoimialojen arvonalisäystä, sillä puutuoteteollisuudesta arvoa välittyy puun ostojen kautta koko metsätalouden arvoketjuun ja siten myös metsänkasvatukseen ja -korjuuseen. Valiokunta pitää tärkeänä panostuksia tutkimus- ja kehitystoimintaan ja puupohjaisten innovaatioiden kehittämisen pitkäjänteiseen tukeen.

Metsätalouden julkisessa rahoituksessa on tärkeää kiinnittää huomiota myös metsien merkitykseen ilmastonmuutoksen hillinnässä ja metsien hiilinielujen vahvistamiseen sekä metsien monimuotoisuuden turvaamiseen. Tilastokeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen ennakkolaskelmien mukaan Suomen maankäyttösektori oli vuonna 2021 ensimmäistä kertaa päästölähde. Muutos johtuu ennen kaikkea puuston kasvun alenemisesta, ja siihen vaikuttavat myös lisääntyneet hakkuut. Näiden muutosten seurauksena metsien hiilinielu on pienentynyt, eikä metsänielu riittänyt vuonna 2021 kompensoimaan maataloussektorin päästöjä. Suomen hiilineutraaliustavoitteen 2035 päästövähennykset on mitoitettu niin, että Suomen metsät ja maankäyttösektori sitoisivat hiilidioksidipäästöjä 21 miljoonaa tonnia vuonna 2035. Kuten edellä jo on todettu, ovat teollisuuspuiden hakkuut vuonna 2022 selvästi vuoden 2021 tason alapuolella. Vuonna 2023 teollisuuspuiden hakkuiden arvioidaan kuitenkin jälleen kasvavan noin 66,4 miljoonaan kuutiometriin eli lähelle vuoden 2021 tasoa. Valiokunta pitää tärkeänä, että metsien hiilinieluja ja -varastoja vahvistetaan pitkäjänteisesti. Tämä on mahdollista tarkoituksenmukaisesti valittujen metsänhoitotoimien avulla.

Talousarvioesityksen mukaan puuntuotannon kestävyuden turvaamiseen osoitetaan maksatusperusteisesti 47,5 miljoonaa euroa. Myöntövaltuutta on kuitenkin 54,5 miljoonan euron edestä. Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisia Kemera-tukia uhkaa jäädä tänä vuonna käyttämättä jopa yli 20 miljoonaa euroa. Notkahdusta selittävät viime vuosina vilkkaasti käynyt puukauppa ja ison merkittävän toimijan konkurssi. Onkin oletettavaa, että tulevina vuosina Kemera-tuen kysyntä tulee jälleen kasvamaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että metsäalan organisaatiot ja metsänomistajat saadaan aktivoitumaan kannustejärjestelmän käytössä. Metsätalouden kannustejärjestelmä ollaan uudistamassa, ja sitä koskeva hallituksen esitys on parhaillaan valiokunnan käsiteltävänä (HE 167/2022 vp). Hallituksen esityksessä esitetyillä muutoksilla pyritään muun ohella siihen, että taimikot tulisivat ajoissa hoidettua ja nuorten metsien hoitorästejä päästäisiin todella

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

vähentämään. Taimikoiden ja nuorten metsien hoidon laiminlyönti heikentää metsien kasvukuntoa, mikä laskee metsien hiilensidontaa ja nostaa tuhoriskiä. Myös puuntuotannon näkökulmasta on erittäin tärkeää lisätä taimikoiden ja nuorten metsien hoidon suoritemääriä nykyisestä.

Vuoden 2021 alusta käytössä olleella joutoalueiden metsitystuella halutaan lisätä metsäpinta-alaa ja hiilinieluja luonnon monimuotoisuutta heikentämättä. Tukea myönnetään pelloille, jotka eivät ole enää maatalouskäytössä, muille avoimille alueille sekä käytöstä poisjääneille turvetuotantoalueille. Suomen Metsäkeskuksen tietojen mukaan kuluvan vuoden syyskuun puoliväliin mennessä hakemuksia oli saapunut noin 2 100, joista 1 950 hakemuksesta on tehty ratkaisu. Hyväksytyjä tai osittain hyväksytyjä hakemuksia on noin 1 150, ja hyväksyty metsitysala on noin 4 100 hehtaaria. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan talousarvioesityksessä vuodelle 2023 metsitystukeen varattujen määrärahojen taso on riittävä, kun otetaan huomioon myös vuosilta 2021 ja 2022 siirtyvät määrärahat. Valiokunta korostaa kuitenkin, että metsitykselle on tärkeää varmistaa riittävät kannustimet myös vuoden 2023 jälkeen, jolloin nykyisen määräaikaisen tukilainsäädännön voimassaolo päättyy.

Talousarvioesityksen mukaan toimenpiteitä luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämiseksi jatketaan. Luonnonsuojelualueverkoston tilaa parannetaan jatkamalla Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman (Metso) toteutusta ja toimeenpanoa. Metsien monimuotoisuuden edistämiseen esitetään vuodelle 2023 merkittäviä lisäpanostuksia määrärahan noustessa kuluvan vuoden 7,5 miljoonasta eurosta 17,5 miljoonaan euroon. Valiokunta pitää määrärahan lisäystä tärkeänä, ja se vastaa myös maanomistajien kasvaneeseen kiinnostukseen luontoarvojen turvaamiseksi. Metso-ohjelmalle esitetyllä määrärahasolla ohjelman tavoitteet on mahdollista saavuttaa, jos taso säilyy myös tulevina vuosina. Samalla tulee varmistaa, että kohteiden valmisteluun ja ohjelman hallinointiin metsäkeskuksessa on riittävät resurssit. Helmi-ohjelmassa toteutetaan vuosina 2021—2025 Metso-ohjelmaa täydentäviä metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon toimenpiteitä. Helmi-ohjelman päätavoitteena on vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja parantaa elinympäristöjen tilaa muun muassa suojelemalla ja ennallistamalla soita, kunnostamalla ja hoitamalla lintuvesiä, perinnebiotooppeja ja metsäisiä elinympäristöjä sekä kunnostamalla pienvesi- ja rantaluontoa. Osana Helmi-ohjelman toteuttamista on osoitettu hankerahoituksena lisärahoitusta myös haitallisten pienpetojen pyyntiin sekä kala- ja elinympäristöjen kunnostukseen ja hoitoon. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös Helmi-ohjelman toteutukseen varatun rahoituksen riittävydestä huolehditaan.

Valiokunta nostaa metsätalouden kilpailukykyyn olennaisesti liittyvänä asiana esiin myös talousarvioesitykseen sisältyvät toimet osaavan työvoiman saatavuuden ja työllisyyden tukemiseksi. Uusien investointien ja puuntuotannon vähentymisen myötä työvoiman tarve puunkorjuussa ja puunkuljetuksessa tulee lisääntymään. Alan kokemusten perusteella tehokkain tapa kouluttaa työntekijöitä niin nuorisostaasteella kuin aikuiskoulutuksessa on työpaikalla opiskelu. Se on kuitenkin hyvin kallis koulutusmuoto yrityksille, jotka puunkorjuualalla ovat pääosin varsin pieniä. Valiokunta pitää tärkeänä selvittää, voidaanko erityisalojen, kuten metsäkonealan, koulutuksessa osa määrärahoista ohjata taloudelliseksi tueksi yrityksissä tapahtuvan opiskelun edellytysten parantamiseksi.

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

Kalastus ja riistanhoito

Ukrainan kriisin vaikutukset suomalaiseen kalatalouteen ja kalastuselinkeinoon ovat vakavat. Voimakkaasti kohonneet kustannukset erityisesti polttoaineiden osalta vaikuttavat suoraan kalastusyritysten toimintaan ja etenkin avomerikalastukseen ja sisävesien troolikalastukseen. Elintarvikeomavaraisuuden kannalta sisävesikalastuksen edellytykset on kaikilta osin turvattava. Sekä kalan maailmanmarkkinoilla että kotimaan markkinoilla on tapahtunut suuria muutoksia, ja tilanne tulee olemaan epävakaa pitkän aikaa. Vuonna 2022 valmisteltu kriisitukijärjestelmä kalastus- ja vesiviljelyalan yrityksille saataneen käyttöön syksyn aikana. Vesiviljelyalan edellytysten parantamiseksi ja elintarvikeomavaraisuuden lisäämiseksi ympäristölupamenettelyä tulee nopeuttaa ja sen laatua ja ennakoitavuutta kehittää. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että valtiontalouteen liittyvissä ratkaisuisa otetaan huomioon myös niiden vaikutukset kalastuselinkeinoon. Esimerkiksi polttoaineita ja energiaa koskevia veroratkaisuja tehtäessä tulee varmistua, että ne eivät lisää kalastusyritysten kustannuksia.

Taluarvioesityksessä vuoden 2023 kalastonhoitomaksukertymäksi arvioidaan 10,175 miljoonaa euroa, mikä merkitsee reilun kahden prosentin vähennystä vuoden 2022 kertymään verrattuna. Kalastonhoitomaksuina kertyneet varat käytetään kalastuslaissa määriteltyihin käyttötarkoituksiin, joiden prosentuaaliset jakosuhteet ovat viime vuosina pysyneet pitkälti samoina. Valiokunta pitää tärkeänä, että kalastonhoitomaksuina kertyneitä varoja käytetään riittävässä määrin kalastusharrastuksen kannalta merkittävään neuvontaan ja kalastuksen valvontaan. Tämä tarkoittaa, että kalatalouden edistämisen määrärahoista nykyistä suurempi osuus tulee ohjata kalastuslaissa tarkoitettuihin kalavesien kestävän käytön ja hoidon suunnittelusta ja toimeenpanosta, ohjaamisesta ja kehittämisestä sekä kalastuksenvalvonnasta aiheutuviin kustannuksiin sekä kalatalousalan neuvontapalvelujen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin.

Valiokunta korostaa myös kalastuksen ja erävalvonnan osalta tarvetta turvata Metsähallituksen lakisääteisten tehtävien riittävä rahoitus. Erävalvonnan tarvetta on lisännyt kävijämäärien voimakas kasvu Metsähallituksen ylläpitämissä luonto- ja virkistyskohteissa. Valiokunta on vuoden 2022 aikana nostanut esiin kalastuksen valvonnan riittävät resurssit ja niiden merkityksen lohikantojen tilan kannalta muun muassa Tenojoen lohenkalastusta koskeneessa mietinnössä (Mm-VM 3/2022 vp — HE 56/2022 vp). Merkittävä osa Metsähallituksen lakisääteisistä eräasioiden tehtävistä katetaan metsästyksen ja kalastuksen lupatuloilla, joiden muodostumiseen sisältyy vuosittaista vaihtelua ja siten riskiä.

Kalastusharrastuksen edistämiseksi hallitus on vuonna 2022 tehnyt selvityksen tuloverolaissa tarkoitettujen verovapaan liikunta- ja kulttuuriedun eli niin sanottujen virikeseteleiden käyttöalan laajentamiseksi. Selvityksessä tarkastellaan käyttöalan laajentamista myös muuhun virkistys- ja harrastustoimintaan. Tällä voitaisiin tarkoittaa esimerkiksi kalastusta ja metsästystä ja niiden harrastamiseen liittyviä maksuja, mikä olisi tärkeä laajennus erityisesti kalastusmatkailuun liittyviä palveluita tarjoavien yritysten kannalta. Vapaa-ajankalastus ja metsästys parantavat ja ylläpitävät fyysistä kuntoa, vähentävät stressiä ja ovat tärkeä osa suomalaista kulttuuria. Valiokunta pitää välttämättömänä, että hallitus arvioi selvityksen perusteella verovapaan omaehtoisen liikunta- ja kulttuuriedun käyttöalan laajennusmahdollisuuksia ja kiirehtii toimia virikeseteleiden käytön laajentamiseksi vapaa-ajankalastukseen ja metsästyksen.

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

Valiokunta pitää erityisen kannatettavina sellaisia toimia, joilla voidaan edistää luonnon monimuotoisuutta ja ympäristön tilaa ja samalla tarjota uusia mahdollisuuksia kalastusmatkailun ja ammattikalastuksen kehittämiseen. Vaeltavien ja uhanalaisten kalakantojen elvyttäminen on tässä suhteessa keskeistä. Tavoitteena tulee olla vaelluskalojen luontaisen lisääntymiskierron palauttaminen kalataloudellisesti merkittävimmässä kalatiestrategian kärkikohteissa. Jokivesistöissä tulee helpottaa kalan kulkua, kalakantojen luontaista lisääntymistä ja monimuotoisuutta. Valiokunta korostaa, että erityisesti lohikalakantojen elinkierron palauttaminen vaatii pitkäjänteistä rahoitusta ja toimia. Särkikaloiden tehostetun ammattipyynnin avulla eli niin sanotulla hoitokalastuksella ja kalakantojen kannanhoitosuunnittelulla on mahdollista tehokkaasti poistaa rehevöityneistä vesistöistä fosforia. Merialueen ja tiettyjen rehevöityneiden sisävesialueiden kestävä poistokalastusta tulee pyrkiä laajentamaan ja särkikalaja tulee jalostaa elintarviketuotteiksi ja eläinten rehuksi.

Lopuksi

Valiokunta kiinnittää lopuksi huomiota siihen, että talousarvioesityksen mukaan vuosittaista valtionapua 4H-organisaatiolle leikataan 7 prosenttia. Organisaatio tekee merkittävää työtä nuorten ja nuorten aikuisten parissa maaseudulla edistäen nuorten harrastusmahdollisuuksia ja työelämävalmiuksia sekä mahdollistaa toiminnallaan nuorille muun muassa tutustumisen metsäluontoon ja metsäalan ammatteihin ja opettaa nuoria kantamaan vastuuta ympäristöstä ja ilmastosta konkreettisilla toimilla. Vuonna 2021 4H-nuorisotyön eri toimintamuodoilla tavoitettiin jopa 150 000 lasta ja nuorta. Tämän lisäksi 4H-järjestö mahdollisti vuonna 2021 nuorille yli 6,1 miljoonan euron palkka- ja yrittäjätulon. Valiokunta pitää 4H-toimintaa erittäin arvokkaana ja korostaa, että toimintaan tulee osoittaa riittävä määräraha.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp

Helsingissä 26.10.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anne Kalmari kesk
varapuheenjohtaja Ritva Elomaa ps
jäsen Markku Eestilä kok
jäsen Satu Hassi vihr
jäsen Janne Heikkinen kok
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Jari Myllykoski vas
jäsen Anders Norrback r
jäsen Raimo Piirainen sd
jäsen Jenni Pitko vihr
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Jenna Simula ps
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä oavt toimineet

valiokuntaneuvos Susanna Paakkola
valiokuntaneuvos Tuire Taina

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Hallituksen esityksessä vuoden 2023 talousarvioksi (HE 154/2022 vp) ei esitetä käytännössä mitään konkreettisia toimia maatilojen akuuttiin kustannuskriisiin vastaamiseksi. Vertailun vuoksi koronakriisin aikana yrityksiä tuettiin nopeasti ja varsin runsaasti. Osa kriisin alkuvaiheessa yrityksille jaetuista tuista oli jälkikäteen arvioituna jopa ylimitoitettuja. Lisäksi EU:n elpymistukivälineen avulla rahoitetaan erilaisia kehittämishankkeita, joilla ei ole mitään tekemistä koronan tai sen aiheuttaman taloudellisen kriisin kanssa.

Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa lausunnossaan, että kotimaisen ruoantuotannon jatkuminen ja elintarvikehuoltovarmuus on turvattava kaikissa olosuhteissa. Paikallista kotimaista maataloutta ja omavaraisuutta ei kuitenkaan EU:ssa tai Suomessa nähdä tukemisen arvoisena asiana niin, että maatilojen auttamiseksi kustannuskriisin yli osoitettaisiin valtion tulo- ja menoarviossa rahoitusta. Akuutissa kustannuskriisissä olevilta maataloilta on aivan turha odottaa panostuksia ilmastotoimiin. Kehittämishankkeisiin liittyvä byrokratia voi olla yrittäjille liikaa tässä tilanteessa, vaikka esimerkiksi tilojen ilmastotoimiin olisikin saatavilla investointitukea. Kerran alas ajettua maataloustuotantoa on hyvin vaikea saada käynnistettyä uudelleen. Hallituksen olisi pitänyt kääntää kaikki kivet, jotta mahdollisimman monta elinkelpoista maatilaa voidaan pelastaa konkurssilta.

Suurin syy maatalouden heikkoon kannattavuuteen liittyy maatalousmarkkinoiden toimintaan. Maa- ja metsätalousministerin lupaama elintarvikemarkkinain uudistus on kiireellinen. Lisäksi mm. elintarvikemarkkinavaltuutetun ehdottama hintaindeksi tulee ottaa valmisteluun. Indeksintoteuttaminen käytännössä kuitenkin vaatii mm. maatalouden kustannuksiin ja tuottoihin liittyvän tilastoinnin parantamista. Avoin ja ajantasainen markkinainformaatio helpottaa markkinoiden kehityksen seuraamista ja auttaa myös tuottajahintojen määrittelyä. Tilastokeskukselle on myönnettävä tähän tarkoitukseen lisämääräraha, jonka avulla hintatietojen tilastointiväli voidaan palauttaa tiheämmäksi.

Maailmaa uhkaa asiantuntijoiden mukaan pahin ruokakriisi vuosikymmeniin. Ilmasto- ja luontokatkoskysymyksissä on katsottu hyväksi asettaa kansalliset ilmasto- sekä luontopaneelit. Ilmasto-paneelista on säädetty ilmastolaissa (609/2015), ja luontopaneeli perustuu ympäristöministeriön päätökseen. Hallituksen luonnonsuojelulakiesityksen mukaan luontopaneelin toimintaedellytyksiä halutaan vahvistaa säätämällä siitä luonnonsuojelulaissa.

Ruoantuotantoon liittyvien vaikeiden kysymysten ratkaiseminen edellyttää viljelijöiden, teollisuuden, kaupan, kuluttajien ja päättäjien ketterää yhteen tuleamista. Kotimaisen maatalouden pitkään jatkunut kannattavuuskriisi, kaupan valta-asema ruokamarkkinoilla, Suomen täysin uusi huoltovarmuus- ja turvallisuusympäristö, sulkeutuneet Venäjän-markkinat ja ilmastonmuutos ovat tosiasioita, jotka eivät ole väistymässä hetkeen. Kysymys vaatii panostuksia myös tulevina vuosina ja vuosikymmeninä.

Valiokunnan lausunto MmVL 25/2022 vp
Eriävä mielipide

Muun muassa Luonnonvarakeskus Luke on esittänyt kansallisen ruokapaneelin perustamista. Suomen tulisi kuunnella alan tutkimus- ja asiantuntijaorganisaatiota ja asettaa kansallinen ruokapaneeli pikimmiten ilmasto- ja luontopaneelien mallia noudattaen.

Kevään 2022 lisätalousarvion yhteydessä hallitus teki maataloudenharjoittajille energiaveron ylimääräisen palautuksen EU:n vähimmäisverotason asti vuoden 2021 aikana maataloudessa käytetyistä energiatuotteista (HE 52/2022 vp). Palautusta maksettiin kevyestä ja raskaasta polttoöljystä sekä R-luokan biopolttoöljystä. Lisäpalautusta maksettiin kevyestä polttoöljystä 14,80 senttiä litralta, R-luokan biopolttoöljystä 6,35 senttiä litralta ja raskaasta polttoöljystä 17,17 senttiä kilogrammalta.

Maatilojen energiakustannukset ovat nousseet huomattavasti vuoden 2022 aikana, eikä näköpiirissä ole kehitystä, että sähkön tai polttonesteiden hinnat merkittävästi laskisivat talven aikana.

Kristillisdemokraattinen valiokuntaryhmä ehdottaa 48 500 000 euron määrärahaa ensi vuoden talousarvioon energiaveron ”tuupalautusta” varten. Määrärahan varaaminen jo varsinaiseen talousarvioon lisääisi maatalousyrittäjien luottamusta siihen, että julkinen valta tukee kustannuskriisissä painivaa alkutuotantoa. Pidemmällä tähtäimellä on etsittävä tapoja tukea maatalousyrityksiä kestävämmiin.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

että valtiovarainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lausumat
(Eriävän mielipiteen lausumaesitykset)

Eriävän mielipiteen lausumaesitykset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömästi toimenpiteisiin, joilla maatilat selviävät akuutin kustannuskriisin yli ja maatilojen konkurssien jatkuminen pysäytetään.

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo mahdollisimman nopeasti eduskunnalle esityksen mm. elintarvikemarkkinoita säätelevään lainsäädäntöön tarvittavista muutoksista, joilla vahvistetaan alkutuottajien asemaa ruokaketjussa ja parannetaan maatilojen kannattavuutta pidemmällä tähtäimellä.

Helsingissä 26.10.2022

Peter Östman kd